

***PLURAL IDENTITIES AND COSMOPOLITISM IN THE ETHNICAL GROUPS
FROM DOBROGEA (1900-1950)***

Enache Tușa, Assist. Prof., PhD, "Ovidius" University of Constanța

Abstract: Within the research, I have tracked the evolution of different ethnic and political identities in Dobrogea as well as interferences, interconnections between these populations across times and in connection with other identities being involved in political, economical and cultural relations. Across the years, Dobrogea represented an important trading center and of commerce between Occident and Orient fact that stimulated the progress of the province between the Danube and the Black Sea. As many populations have succeeded, over the years, through the Transdanubian province, we encounter a very heterogenous, unique ethno-cultural mosaic within the Romanian space entailing certain peculiarities in accordance with the spiritual and material culture of every community. That is why I underwent the actual scientific demarche that materializes in the present research that intends to submit customs and traditions from Dobrogea. This varied cultural space that penetrated the collective mental of ethnic groups that have been living here for centuries.

Keywords: *ethnics community collective mental, ethnic groups, colonizations, cultural influence, cosmopolite area;*

Regimul politico-juridic de stat independent după 1878 are drept consecință pentru România instalarea administrației proprii în Dobrogea și crearea unor instituții specifice pentru administrarea noului teritoriu dobândit creionându-se astfel un climat propice pentru afirmarea culturală a grupurilor sociale dobrogene prin creșterea numărului de școli, apariția primelor ziare și constituirea societăților culturale. Încercarea de a implanta un sistem politic de influență franceză, sistem pe care statul român l-a preluat și l-a aplicat după 1859 odată cu realizarea Unirii Principatelor, a creat în Dobrogea o cultură plurală care a avut ca efect crearea unui spațiu public cosmopolit.

Am construit raționamentul acestui studiu pe o ipoteză ce încearcă să demonstreze modul în care a fost inversat raportul demografic prin care românii devin majoritari, cum este introdusă cultura socială și autoritatea politică a statului român în Dobrogea și cum influențele occidentale modifică cultura socială, deși acest teritoriu fusese otomanizat timp de aproape jumătate de mileniu. În același timp studiul prezintă în care a fost perceput de către *identitățile*¹ sociale existente la acel moment în Dobrogea fenomenul colonizărilor derulate

¹ În domeniul științelor sociale, în special al antropologiei, *identitatea* este un concept strategic, utilizat în diferite moduri sau sensuri. În general folosirea „*identității sociale*” este foarte variată referindu-se la modurile în care indivizii și comunitățile se localizează în interacțiunile reciproce. Identitatea unui actor social înseamnă mai mult decât o listă de referințe externe și obiective care să ne permită să răspunem la diferite întrebări de genul: *cine este actorul social, ce existență are el, care este proiecția lui?* Aceasta înseamnă că factorii psihologici, psihosociali, și culturali sunt esențiali în definirea nucleului identității politice. Potrivit lui Pierre Bourdieu, sistemele de simboluri caracterizează orice *câmp* al identității, precum familia sau locul de muncă. În acest mod simbolurile sunt parte a reprezentării sociale, împreună cu cu practicile de semnificare cu referire la practicile de dominație. Printre altele, segregarea și discriminarea sunt mijloace ale creării distincției interioritate-exterioritate a grupului social, necesar pentru generarea sensului, esențial de altfel în ceea ce privește nucleul identitar. *Identitatea* se definește, în general, prin organizarea concretă și sinteza comprehensivă a elementelor, reprezentărilor simbolice, care pot fi abordate prin categoriile *totalității sociale*: fenomenele demografice, mentalitate, organizații și activități sociale, istorie. Fiecare societate poate fi caracterizată prin anumite categorii, împărțite de fiecare dintre membrii săi. Această coerență împreună cu sentimentul apartenenței la un anumit

de statul român. Practic avem de-a face cu succesiunea a două sisteme sociale și filosofii politice reprezentative: una specifică Imperiului Otoman care își fundamenta sistemul politic pe Coran și un sistem social specific culturii occidentale unde statul fusese secularizat și laicizat. Dimensiunea socială și culturală a acestei succesiuni de sistem a constituit o preocupare importantă a cancelariilor occidentale care au intervenit la San Stefano și Berlin pentru a reglementa situația politică și reconfigurarea echilibrului de putere în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Fenomenele sociale care s-au produs în Dobrogea au avut rolul de a modifica în mod definitiv compoziția etnică, structura demografică, raportul instituțional și sistemul de administrație în Dobrogea. Influențele culturale care au existat în Balcani au construit un tip unic de geografie mentală și identitară în spațiul dobrogean care definește specificul acestui areal cultural și politic. Prin intermediul acestui studiu cercetăm modul în care spațiului socio - cultural dobrogean este unic în spațiul românesc element care dă un element de originalitate acestei componente teritoriale a României contemporane.

Acest studiu analizează modul în care au ajuns să locuiască în spațiul dobrogean populații precum: românii, turcii, tătarii, germanii, italienii, rușii-lipoveni, bulgarii, evreii, grecii, armenii, rromii (țigani). În economia acestui capitol definim împrejurările în care au ajuns aceste populații în Dobrogea și modul în care ponderea acestor grupuri a evoluat oscilând în favoarea uneia sau a alteia dintre aceste comunități²Era o etapă dificil de parcurs dacă avem în vedere doar un singur aspect, foarte important, acela al modelului politic românesc care nu era specific spațiului dobrogean așa cum susținea presa din provincie³.

În acest spațiu, timp de aproape cinci secole, stăpânise Imperiul Otoman care reușise să creeze un sistem politic fundamentat pe principii religioase și anume pe prescripțiile Coranului⁴ dar și o cultură politică și administrativă care era rudimentară în raport cu modelul pe care statul român îl preluase și încerca să-l aplice. Acum imperativul îl constituia compoziția etnică a Dobrogei care trebuia să *devină* românească în contextul și sub presiunea

sistem de simboluri și forme ale imaginarului colectiv social fac ca societatea să fie mai mult decât un simplu grup, care este doar o sumă a indivizilor cu determinări asemănătoare. Cu toate acestea, de vreme ce *nucleul identitar* nu poate fi definit doar printr-o categorie sau un set de reguli, fiecare membru al societății poate face parte dintr-un subgrup, care se poate indentifica prin categorii diferite de cele ale majorității societății. Există diferite subgrupuri sociale, fiecare întemeindu-se pe o anumită definiție a identității, în funcție de setul de categorii exprimate în reprezentarea socială, împărțite de membrii grupului. Seturile de categorii pot varia, având ca bază *genul, rasa sau etnicitatea*, Colțescu G. (coord.) (2005), *Vocabular pentru societăți plurale*, Editura Polirom, Iași, pp.128-133.

²Martonne, E., (1902) *La Valachie, essai de monographie géographique*, Paris, Armand Colin, 1902; Pentru o mai fidelă reprezentare a realităților din Dobrogea sfârșitului de secol XIX a se consulta, Kogălniceanu, V. M., (1906), *Chestiunea țărănească*, București, Joseph Gobl, pp.76-84,

³În special ziarul denumit *Constanța*, o publicație foarte importantă din teritoriul dobrogean în perioada 1890-1905 ce apărea ca o continuare a revistei „Dobrogea” așa cum rezultă din articolul de fond al ziarului „Constanța” din 6 febr.1894; Publicații precum: *Curentul Dobrogei, Cuvântul, Dacia, Deșteptarea Dobrogei, Eroii neamului* dezbăteau problemele locale, interesele dobrogene în accepțiunea administrației românești.

⁴ Gheorghe Brătianu, pe baza unor izvoare bizantine, avansa ideea conform căreia încă din secolul al XII-lea Dobrogea era semi-turcizată etnic prin *pecenegi* și cumani. Cert este că numărul turcilor și al tătarilor a crescut foarte mult după cucerirea otomană din secolul XV. Tătarii au fost aduși în număr foarte mare în perioada secolelor XV-XIX tocmai pentru ca în Dobrogea să fie posibilă crearea unei lumi islamice prin comportament politic, administrativ, religios și la nivelul mentalului comunității. Tătarii erau diferiți ca limbă de turci (deși înrudită ca origine) și tradiții însă și-au pierdut limba proprie pe parcurs ce s-au islamizat adoptând-o pe cea a coreligionarilor musulmani, în speță turco-osmană. Brătianu, Ghe.(1988), *Marea Neagră*, Ediția V, îngrijită de Victor Spinei, vol. I, București, Editura Meridiane, pp. 327-329; a se consulta și Marius Sala, Ioana Vintilă Rădulescu (coord.-1981), *Limbile Lumii*, București, Editura Albatros, pp. 251-254.

ideii de stat modern. România sfârșitului de secol XIX nu se putea încadra în modernitate conform unor criterii ce definesc evoluția socială în epocă. Ea se afla cel mult într-o fază de tranziție politică și socială și înregistra o creștere demografică destul de serioasă. Structura politică era din ce în ce mai centralizată, iar procesul de decizie politică era concentrat în mâinile elitei de mari proprietari funciari și ale atotputernicei birocrății controlată de marii proprietari. Principalele orașe adăposteau un număr din ce mai mare de oameni educați în cultura burgheză, familiari cu știința și tehnologia țărilor avansate.

Putem să analizăm în acest mod, deoarece scopurile reformelor pot fi considerate ca având o natură duală: pe de o parte transformarea radicală a sistemului, pe de alta conservarea sa într-o formă cât de cât acceptabilă. Pentru un stat ca România, a doua jumătate a secolului al XIX-lea a însemnat un proces de construcție a apartenenței, cel puțin teoretică, la civilizația europeană de tip occidental.

Bineînțeles că nu putem vorbi de *societate occidentală* în România, Serbia sau Bulgaria⁵, dar putem spune cu certitudine că desprinderea de *modelul orientat* a fost destul de clară la nivelul elitelor care au preluat comanda procesului de construcție a statului și de europenizare. În toate cazurile este vorba de elite care au avut scopuri similare și anume transformarea nou-apărutelor state din foste teritorii aflate sub dominație rusă sau otomană, în spații autonome, funcționabile conform regulilor moderne, liberale de tip occidental. Comparația este văzută mai ales din perspectiva semnificației acestor reforme și a mizelor acestora cu scopul de a putea observa viziunea asupra modernizării ce a dominat în fiecare dintre situațiile în care s-a manifestat acest proces.⁶ Am folosit conceptul de *model occidental* pentru a completa imaginea spațiului de import al culturii politice și a modului în care această cultură politică a reușit să se impună în Dobrogea de Nord dar și cea de Sud pe care statul român a încorporat-o în urma Păcii de la București din august 1913.

Astfel zona de sud va fi colonizată după cum vom vedea cu populație de origine românească⁷ (mai precis cu români și aromâni). Analizăm în ce măsură s-a produs fenomenul colonizărilor și în ce mod au influențat acest fenomen diferenții agenți sociali precum: economia, administrația, școala, justiția, biserica, armata etc. În prezentarea de față demonstrăm cum s-a produs acest fenomen în cadrul a două culturi asemănătoare (România și Bulgaria) analizat de noi prin metoda comparației și dacă fenomenul modernizării a avut șanse de reușită. Răspunsul acestor întrebări este dezvoltat în paginile ce urmează, dar trebuie precizat de la bun început că motivele pentru o astfel de comparație sunt legate de modul de înțelegere a fenomenului de modernizare a Europei de Est.

⁵State nou apărute după războiul ruso-turc din 1877 și după abandonarea unor teritorii din Peninsula Balcanică după 1878.

⁶ Livi Bacci, M., (2003), *Populația în Istoria Europei*, traducere de Adelina Vamanu, Iași, Editura Polirom, în special capitolele VI- *Marea transformare 1800-1914*, pp. 150-180 și capitolul VII- *Sfârșitul unui ciclu*, pp.195-211, în care autorul descrie procesele sociale fundamentale pe care le cunoaște teritoriul european între care amintim: *migrațiile, fluctuațiile demografice, controlul nașterilor, rata mortalității*.

⁷Este vorba de *aromânii* din statele balcanice care în urma apariției statelor naționale după sistemul de tratate de la Versailles nu mai aveau o reprezentare politică în statele în care locuiau. În acest caz statul român i-a motivat încurajând migrația către *Dobrogea de Sud* (Cadrilater) și organizând colonizări prin Oficiul Român al Colonizărilor instituție special creată pentru a derula politica de colonizare a statului român a unor populații care aparțineau lingvistic și genetic de spațiul de cultură al romanității sud-dunărene și acelei nord-dunărene.

Între 1859 și 1914 avem un proces liniar, caracterizat prin mecanismul alternanței la guvernare a celor două tabere (transformate în partide politice). *Statul* și *națiunea* sunt construite aici de sus în jos, prin implementarea unor forme occidentale de către niște elite occidentalizate. Rivalitatea dintre liberali și conservatori s-a tradus prin rivalitatea dintre ideea importului integral de „*formă statală*” și ideea unei dezvoltări originale care să nu provoace traume economice și sociale profunde.

Această dezbateră este emblematică pentru construcția statului și a națiunii române. Dacă modernizarea s-a produs de sus în jos, cât de profundă a fost aceasta? Theodor Rosetti publică la 1874 studiul *Despre direcțiunea progresului nostru*, în revista „Convorbiri literare” și abordează exact tema modernizării pe verticală precum și a șanselor de succes ale acesteia. Era vorba doar de occidentalizarea elitelor, bazată pe *deznaționalizarea poporului român*⁸ prin importul *formelor fără fond* sau despre un proces de durată, în care construcția statală se desfășura în paralel cu construcția unei identități naționale europene? Rosetti vorbește despre chestiunea agrară și despre reformele din 1864 ca despre niște succese pentru ca apoi să remarce fractura dintre țărânie și lumea urbană. Abia anul 1878 înseamnă pentru România începutul unui veritabil proces de construcție statală și națională odată cu dobândirea independenței statului de sub suzeranitatea otomană. Primii pași în această direcție au fost crearea reglementărilor constituționale, a unor instituții administrative și rezolvarea unor probleme legate de relațiile cu vecinii și de *chestiunea otomană*.⁹ Ceea ce face cazul românesc original și diferit de cazul statelor balcanice este legat de constituirea elitelor politice. În România, statul apare ca rezultatul unui proces de construcție instituțională dominat de un grup restrâns de birocrați care au făcut studii în Occident, s-au întors în Principate unde au penetrat instituțiile statului unde au început procesul de modernizare. De asemenea, deși putem vorbi de două facțiuni politice, liberală și conservatoare, distincția dintre acestea este legată de felul în care era văzută chestiunea elaborării proiectului statal. Liberalii aveau o viziune bazată pe caracterul egalitar al societății, care nu era marcată de diviziuni majore¹⁰. Conservatorii în schimb se bazau pe ideea unei elite birocratice bine instruite care ar fi trebuit să coordoneze întreg procesul de construcție statală dar să păstreze caracterul tradițional al societății. Liberalismul a avut câștig de cauză și s-a impus în spațiul public românesc imprimând dezvoltarea statală a României. În limitele Constituției din 1923, *statul național* era o simplă formă fără conținut, prin Constituția din 1938, însă, se încheagă o nouă ordine de stat în care se impune organizarea prioritară a intereselor naționale, în care națiunea este mai puțin o comunitate juridică sau o colectivitate politică, ci mai mult o colectivitate spirituală și organică așezată pe legea sângelui din care izvorăște o ierarhie a drepturilor politice¹¹.

⁸ Rosetti, Th., *Despre direcțiunea progresului nostru*, în Ioan STANOMIR, Laurențiu VLAD, *A fi conservator (antologie de texte comentate)*, Meridiane, București, 2002, p.69.

⁹ *Ibidem*, p. 145.

¹⁰ Stokes, G., (2004), *Fundamentele sociale ale structurilor politice Est-Europene*, în Daniel Chirot (coordonator), *Originile înapoierii în Europa de Est*, Corint, București, pp. 298-301.

¹¹ Rizescu, V. (2013), *Ideology, Nation and Modernization: Romanian Developments in Theoretical Frameworks*, București, Editura Universității din București, p.35, în special partea a-II-a intitulată *Modernization and Sociologies of the Elites*, pp.82-105 unde autorul descrie procesul în care s-au constituit elitele.

Statul național în formula Constituției din 27 februarie 1938 se va baza pe distincția juridică și politică între românii de sânge și cetățenii români”.¹² Astfel se punea problema între cetățenii care urmau să facă parte din corpul social român ca *subiecți ai națiunii* și parte a corpului politic vizat de noua constituție¹³. Vor fi date mai multe decrete lege care vor face distincția dintre anumiți cetățeni împărțiți conform criteriilor confesionale vizați fiind evreii care se găseau și în Dobrogea. În viziunea acestor decrete-lege, vor fi socotiți evrei: cei de religie mozaică, cei născuți din părinți de religie mozaică, cei care s-au convertit la creștinism, dar ai căror părinți sunt nebotezați și aparțin cultului mozaic, creștini născuți din mamă creștină și tată de religie mozaică nebotezat sau cei născuți din mamă de religie mozaică în afara căsătoriei. Odată ce calitatea de evreu va fi stabilită, legea îi va împărți pe aceștia în trei categorii. Din prima, vor face parte, evreii veniți în România după 1918, în cea de-a doua categorie, vor fi incluși cei naturalizați prin lege individuală până la 30 decembrie 1918, cei naturalizați colectiv ca urmare a participării la Războiul de Independență din 1877, cei ce au locuit pe teritoriul Dobrogei și au beneficiat de naturalizare ca urmare a legilor din 1877, 1909, 1912 și cei care au luptat în războaiele României, în principal în prima linie. Excepție au făcut evreii prizonieri sau dispăruți individual, răniți, cei decorați sau citați cu ordin pentru actele de eroism întreprinse sau urmașii celor căzuți la datorie. În cea de-a treia categorie, se va încadra masa compactă a populației evreiești din teritoriul Vechiului Regat *românizați* colectiv prin legile din 1919, legi care erau garantate de Constituția din 1923. Pentru evrei din categoriile 1 și 3 vor exista restricții în privința accederii acestora la funcțiile publice. Astfel aceștia nu puteau fi: avocați, experți, membri în consiliile de administrație ale întreprinderilor de orice fel, comercianți în comunele rurale, militari, editori de cărți, ziare, reviste, jucători în asociațiile sportive, oameni de serviciu în instituțiile publice. Sintetizat sectorul public pentru aceștia va fi aproape în totalitate închis iar statul român va avea importante clivaje de ordin religios, etnic, economic și politic care vor constitui baza viitoare *inațiuni*.¹⁴

Grupuri etnice dezinteresate de Dobrogea în perioada de stăpânire otomană încep să se așeze după 1880 printre care amintim *italienii* care vin motivați de cererea de forță de muncă din Dobrogea și *evreii* care își sporesc numărul de trei ori (ajung de la 1100 la 4500 în doar 20 de ani) dat fiind potențialul economic și comercial care se profila în teritoriul dobrogean. Poulăția de origine bulgară și rușii-lipoveni din Dobrogea au un spor demografic de 50 % în intervalul de timp 1878-1895. În aproape două decenii se produc mutații care nici măcar nu puteau fi închipuite în ultimii ani ai stăpânirii otomane. Astfel se înregistrează un spor demografic atât la nivel urban cât și rural, care suferă unele modificări în timpul războaielor balcanice dintre anii 1912-1913; mulți bulgari, sârbi, albanezi și turci vor emigra în această perioadă din Dobrogea datorită stării de război. Aruncând o privire generală asupra locuitorilor acestei provincii, care sunt în cea mai mare parte tătari, turci și alte etnii, lipsiți de cea mai mică cultură intelectuală, Constantin Pariano se întreba „*dacă vom ajunge vreodată să facem din această provincie un colț de țară curat românesc? [...] Când vom ajunge noi să facem din ei adevărați soldați români spre a-și apăra patria lor, ei care consideră ca o nelegiuire a-și*

¹²*Ibidem*, p. 38.

¹³Andrescu, G.(2004), *Națiuni și Minorități*, Iași, Editura Polirom, pp.51-68.

¹⁴Dungaciu, D. *op.cit.*p. 56.

vârșă sângele pentru ghiauri?”¹⁵ Se impune să precizăm unele aspecte legate de populația din Dobrogea înainte de momentul independenței (1878) invocând datele ce ne-au fost lăsate de Ion Ionescu de la Brad. Acesta a efectuat în anul 1850 o călătorie în Dobrogea la solicitarea guvernului turc din acea vreme, ocazie cu care va elabora o excepțională lucrare monografică intitulată: *Excursiune agricolă în câmpia Dobrogei*, considerată de specialiști ca fiind primul studiu etnografic al unei provincii românești. Astfel, autorul a constatat în excursia sa că raportul între resursa funciară și cea umană, dominantă este prima ceea ce a avut drept consecință un continuu aflux de populație.

Sub aspect etnic, Ion Ionescu de la Brad observa faptul că turcii și românii sunt cei mai numeroși și mai vechi locuitori ai acestui teritoriu, fiind urmași de tătari, bulgari, cazaci și lipoveni veniți din Rusia, nemți și greci într-un număr considerabil de redus față de celelalte etnii. Există date conform cărora înainte de izbucnirea Războiului din 1877, în județul Constanța existau 226 sate în care locuiau 17.468 de familii române, turco-tătare, bulgare și armenie însă nu există o împărțire exactă pe etnii. În Tulcea erau înregistrate la acea dată 119 sate cu o populație de 15.971 formată din români, bulgari, turci, tătari și lipoveni (aceiași amestec nedefinit de etnii). Politica demografică a reprezentat o constantă preocupare a statului român, fiind percepută de oamenii politici și opinia românească drept o necesitate economică și socială de interes național, pentru susținerea *românismului* în zonă.

Dinamica demografică a populației se explică și prin acțiunile întreprinse de statul român dintre care amintim: colonizările masive de după 1878, modernizarea portului Constanța, încurajarea apariției întreprinderilor industriale, răscumpărarea lucrărilor de la compania engleză privind calea ferată și serviciul sanitar al orașului care la început s-a confruntat cu mari lipsuri în privința dotării și a respingerii de către populația musulmană a reprezentanților acestui serviciu.¹⁶

Astfel, și sub raport demografic (economic nici nu se pune problema vreunei comparații între cele două județe)¹⁷, Constanța este net superioară Tulcei, devenind în scurt timp metropola Dobrogei. Regresul Tulcei în această perioadă este pus pe seama faptului că a fost izolată de Constanța, localnicii cerând insistent o cale ferată prin care să se facă legăturile dintre cele două orașe. Politica de consolidare a românismului în Dobrogea prevedea printre altele și un

¹⁵ Pariano, C. D. (1905), *Dobrogea șidobrogenii*, Constanța, Tipografia „Ovidiu”, p.19.

¹⁶ Extrem de popular și apreciat în epocă este medicul Marin Sadoveanu, tatăl scriitorului Ion Marin Sadoveanu, pentru a cărei numire ca medic al orașului intervin peste 60 de cetățeni ai orașului, semnatari ai unei petiții datată 14 noiembrie 1896. Aceștia scriu primarului de atunci că acesta „a lăsat cea mai frumoasă impresiune de îngrijirea ce da bolnavilor. Sperăm, domnule primar, că atât d-voastră, cât și întregul consiliu comunal recunoaște îndestul calitățile d-lui Marinescu Sadoveanu, veți interveni pentru a se aproba numirea lui, în care toți cetățenii au încredere.” La acea dată, în funcția de primar se afla Mihail Coiciu care dă următoarea rezoluție cererii mai sus amintite: „Fericit că am putut de mai înainte înțelege sentimentele cetățenilor și intervenind deja la minister în acest sens, se va anexa la dosar această petițiune”. A se confrunta datele la Arhivele Naționale Constanța, fond Primărie, dosar 1/1896, f. 32-33.

¹⁷ Despre importanța economică a Dobrogei, în general și a Constanței, în special, Vasile M. Kogălniceanu remarcă următoarele: „Astăzi, când avem Dobrogea, când posedăm marea pod peste Dunăre și când portul Constanța devine din zi în zi tot mai mult un centru comercial considerabil, azi abia ne putem da seama în deplină cunoștință de cauză de extraordinara însemnătate a Dobrogei pentru noi. Fără Dobrogea am fi fost o țară cu aripile tăiate. Grație Dobrogei am căpătat un drum la Mare, și, astfel, întregul nostru comerț de export și o bună parte din cel de import, au luat drumul apei – așa cum a dorit și prevăzut Mihail Kogălniceanu în 1880 – asigurându-ne libertatea economică cea mai deplină”. A se consulta și Vasile M. Kogălniceanu, *Dobrogea 1879-1909. Drepturi politice fără libertăți*, București, Editura Librăriei Socec, 1910, pp. 82-84.

program legislativ și economic de împrăștiere a familiilor de români care se stabileau în această parte a țării. Proprietatea funciară în Dobrogea avea un total de 615.819 hectare¹⁸ și era revendicată de către noua stăpânire a fi întreținută și exploatată. De fapt agricultura continua să rămână, pentru perioada de început a stăpânirii românești, cea mai importantă sursă de venituri în Dobrogea. Județul Constanța număra 6.910 kilometri pătrați, iar Tulcea 8.713 kilometri pătrați.

Se impunea, deci, o cultură oficială nu cunoscută de celelalte etnii existente în Dobrogea pe care acestea să o adopte *aculturându-se*. Cultura politică de esență românească, din provincia amintită, era cu totul străină de mentalul comunităților existente în spațiul amintit. Statul român a început după 1878 o politică de colonizări masive a populației românești din celelalte provincii românești pentru a conferi Dobrogei o consistență românească.¹⁹

Semnificativ este textul lui Toma Ionescu din 1928 care susține că :., *Se împlinise un sfert de veac de când Dobrogea se anexase la România pentru a asigura proprietatea acestei provincii și contopirea ei cu patria-mumă, țara își impusese tot felul de sacrificii. [...] Preocuparea de căpetenie a tuturor bunilor români a fost de a face din Dobrogea una dintre cele mai înfloritoare provincii românești [...]. S-a pretins acestor foști luptători (în Războiul de Independență n.ns.) ca la o vârstă înaintată să vie să colonizeze o provincie, li s-a cerut să rupă cu trecutul lor, prin aceea că li s-a impus obligațiunea de a se stabili în satele dobrogene pentru a le popula și a face o provincie românească.*²⁰

Interesul statului român a fost unul preponderent. Practic s-a apreciat în epocă că Dobrogea a reprezentat cea mai reușită colonizare a statului român . Este elocvent faptul că interesul românesc a primat dar în același timp a fost și o afirmare a rolului unui stat care încerca să se poziționeze în noul raport de forțe pe plan internațional și în același timp să creeze impresia că era singurul în măsură să decidă în problemele care priveau zona pontică a noii provincii. După ce acordase atât de mult ajutor Rusiei în războiul acesteia cu Poarta, România a fost silită să accepte Dobrogea, o provincie înapoiată economic și străină din punct de vedere etnic de populația românească în schimbul retrocedării celor trei județe din sudul Basarabiei: Cahul, Bolgrad și Ismail care asigurau Rusiei controlul Gurilor Dunării.²¹

¹⁸ Aceasta era împărțită în:a) *proprietatea mare* (de la 100 hectare în sus), b) *proprietatea mijlocie* (între 25 și 100 hectare) c) *proprietatea mică* (între 1 și 25 hectare). Din întreaga proprietate particulară dobrogeană, aproape 2 treimi (392.786 hectare) se afla în posesiunea românilor și o treime (223.033 hectare) reprezenta proprietatea celorlalte etnii minoritare la un loc.Prețul proprietății rurale era variabil: pentru pământurile cultivabile prețul minim era de 150 lei și cel maxim de 400 lei pe hectar. Arendările se făceau pe termene scurte, începând cu un an minim și până la trei ani maxim, deoarece proprietarii credeau în creșterea valorii pământului lor, în fiecare an.

¹⁹În acest caz este relevant pentru cercetarea noastră aspectul teoretizării conceptului de *identitate* în spațiul românesc ca teritoriu național prin atribuirea unei similitudini cu teoria lui Benedict Anderson care dă tonul unei întregi direcții de cercetare în acest domeniu ce teoretizează un fenomen de *atribuire de semnificații* specifice curentului deconstructivist Abraham, Fl.(2008),*Celălalt în constituționalismul românesc*, în, Vasile Ciobanu, Sorin Radu, (coord.),, *Partide politice și minorități naționale în secolul XX*” vol. III, Editura Tehno-Media, Sibiu , 2008, p.30.

²⁰ Ionescu,T.(1928), *Studiu asupra proprietății și a colonizărilor din Dobrogeaîn Dobrogea cincizeci de ani de viață românească*, Fundația Cultura Națională, București, pp.272-274.

²¹Pavlowitch, S.K., *op.cit.*, p. 114.

În schimbul acestei concesi și acceptării condițiilor rusești statul român primea 15.600 km² din Dobrogea otomană. În consecință secolul al XIX-lea (secolul națiunilor) găsea în Dobrogea o populație foarte diferită din punct de vedere etnic și cultural²².

În această provincie se stabiliseră turci, tătari, germani, bulgari, armeni.²³ Dobrogea avea o populație redusă și sărăcită pentru că suferise de pe urma războaielor care se desfășuraseră în acea zonă și pentru că a fost în mai multe rânduri teatru de operațiuni militare. Lucian Boia, comentând realitățile etno-demografice și confesionale din Dobrogea susține că: „*Dobrogea a fost un mozaic etnic și cultural ieșit din comun. Nicăieri într-un spațiu atât de restrâns nu se putea întâlni în Europa un asemenea amalgam de limbi, religii și moduri de viață [...]. În număr mai mare sau mai mic, erau reprezentate toate naționalitățile Europei și ale Orientului apropiat.*”²⁴ Provincia era extrem de înapoiată din toate punctele de vedere și integrarea nu era simplă. Diversitatea etnică excepțională ca regulă etnografică generală pe care tocmai am enunțat-o, l-au făcut pe balcanistul Robert Lee Wolf să numească Dobrogea veacului al XIX-lea, *un muzeu etnografic al Europei.*²⁵ Deși în deceniile de după alipire a adus multe beneficii odată cu dezvoltarea agriculturii și a portului Constanța, în epocă, schimbul care fusese o condiție a recunoașterii independenței nu a produs entuziasm.²⁶ În anul 1921 în sesiunea ordinară a adunării deputaților, s-a propus un proiect de lege pentru schimbarea denumirilor comunelor și cătunelor din Dobrogea. Spre exemplu, Legea 3472 din 23 iulie 1921, cunoscută și ca „Legea pentru organizarea Dobrogei Nouă” a avut un caracter limitat, prin intermediul acestei legi au fost schimbate o serie de denumiri de origine turcească în toponime cu rezonanță românească. Procesul de *românizare* a denumirilor localităților din Dobrogea a fost lent și nesistematic²⁷.

Revenind la procesul de românizare putem spune că au avut loc modificări de structură etnică datorită faptului că se derulaseră mai multe etape de colonizări cu populație românească din zonele cu preponderență numerică mare ale României. S-au produs mutații la nivel de etnie în teritoriul dobrogean în sensul că populația de confesiune islamică a scăzut puțin câte puțin (turcii și tătarii) iar populațiile de confesiune creștină au fluctuat ca număr în raport cu zonele de migrație în Dobrogea.

Germanii, evreii și armenii au avut o evoluție constantă în sensul că s-au constituit în grupuri compacte care nu au putut fi aculturate datorită opoziției destul de mari a membrilor acestor etnie care nu înțelegeau de ce trebuiau să-și lase tradițiile și cultura și să fie asimilați de către populația românească.²⁸ Cea mai notabilă creștere au avut-o etniile de confesiune creștin-ortodoxă: români, ruși, bulgari, greci, ascendent având populația românească rezultat al colonizărilor repetate derulate de autorități.²⁹ Ca o comparație natalitatea Dobrogei era cea

²²Giurescu, C.C.(1979), *Continuitatea populație iromanice în Dobrogea*, în, *De la Dunăre la Mare*, Ediția a II-a, Galați, pp. 9-11.

²³ Kolarz, W.(2003), *Mituri și realități în Europa de Răsărit*, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 147.

²⁴Boia, L.(2002), *România- țară de frontieră a Europei*, Ediția I, București, Humanitas, p.17.

²⁵ Wolff, R. L. (1956), *The Balkans in our time*, Washington, p.14.

²⁶ O altă condiție pentru recunoașterea *de jure* a fost excluderea oricărei discriminări religioase legale. Articolul 7 al Constituției României excludea necreștinii de la naturalizare. Acest fapt îi privea pe musulmanii primiți odată cu anexarea Dobrogei, dar îi afecta în primul rând pe imigranții evrei. *Ibidem*, p. 126

²⁷Craiu, O.C. *Revista Română de Sociologie*, serie nouă, anul XXIII, nr. 1-2, București, 2012, p.120.

²⁸Ionescu, M. D. (1886), *Problema originii etnice în Dobrogea*, Constanța, p. 37.

²⁹*Mișcarea populației României în anul 1914*, București, 1915, pp. 7-15.

mai ridicată din țară ceea ce definea o populație destul de tânără în raport cu celelalte zone ale României. Referindu-se la începuturile administrației românești în Dobrogea, Luca Ionescu, unul dintre primii prefecți ai județului Tulcea susținea că: *„conglomeratul etnic ce am găsit la așezarea noastră, s-a topit la căldura aceluiași ideal. Nici cluburi politice, nici comitete secrete, nici colectări de fonduri, nici corespondențe la ziare străine, nici un fel de lucrare, fățișă sau ocultă, pentru a zdruncina ordinea publică, ori pentru a susține aici ori aiurea-agitațiuni în defavoarea noastră”*³⁰ Era un prim aspect al modului în care guvernarea înțeleșeseră să aplice modelul politic menit să convingă etniile de loialitate dar și de intențiile bune ce erau nutrite față de acestea.

Conform unui autor³¹ românii sunt *băștinași și permanenți* în acest ținut de la momentul în care a fost încorporat Imperiului Otoman deși tot timpul sunt în minoritate iar respectivul autor afirmă că: *„nu cunoaștem prea bine situația elementului românesc din Dobrogea în vremurile tulburi ale Evului Mediu și mai ales în primele începuturi ale epocii turcești; documentele lipsesc aproape cu desăvârșire iar cele pe care le avem sunt puține și sunt prea laconice însă din ele reiese faptul că românii sunt locuitorii din totdeauna ai acestor locuri”*.³² Marin Ionescu Dobrogeanu afirmă într-o lucrare de referință pentru Dobrogea că, *„un sâmbure românesc trebuie să fi existat în Dobrogea înaintea colonizării ei cu locuitori români veniți din stânga Dunării”*³³ Pe de altă parte surse³⁴ fără subiectivism menționează faptul că: *„după război (1877 n.n.) apare o transmutare a raporturilor etnice în sensul că mulți etnici de origine musulmană (turci și tătari n.n.) părăsesc țara, fapt urmat și de mare parte din cazacii și cerchezii de pe aceste teritorii. Acest fapt este explicabil prin instalarea administrației românești care a cauzat, cum era și normal, o creștere a imigrării românești. În acest sens guvernele României se arătau preocupate de întărirea acestei colonizări metodice oferind veteranilor de război locuri de ședere în teritoriul nou dobândit.*

*Se adaugă faptul că personaje șovăielnice în a-și manifesta originea s-au descoperit, sub noii stăpâni, că ar fi români deși înainte se declarau altfel”*³⁵. Creșterea populației românești a făcut progrese spectaculoase conform unor statistici românești, privite de cercetătorii străini cu o anumită reținere, datorită faptului că erau motivate de o anumită dorință națională. Chiar și în aceste condiții colonizarea românească ramâne un fapt concret și constituie un mare succes. Conform aceluiași surse³⁶ citate:(...) *românii declară ei înșiși că au găsit la fața locului 32.800 de conaționali, o cifră ce pare exagerată. Normal că o parte din creștere era deja urmarea introducerii administrației românești. În principal însă creșterea numărului se explică prin emigrarea numeroasă din Valahia și Moldova. În primii ani emigrarea s-a produs în număr mare și spontan. În ținuturile nou dobândite nu exista încă o*

³⁰Negulescu, N.(1928), *Administrația în Dobrogea Veche*, în,****Dobrogea cincizeci de ani de viață românească...*, p. 729.

³¹Dumitru Șandru, *Mocanii în Dobrogea*, Institutul de Istorie Națională din București., București, 1946- unde autorul menționează faptul că în toată perioada stăpânirii otomane au existat români în Dobrogea. Autorul își fundamentează informațiile pe baza anchetelor de teren desfășurate între 1910 și 1920 în toate localitățile Dobrogei unde existau familii de români.

³²*Ibidem*, p. 10

³³M.D. Ionescu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*, București, Editura Artele Grafice, 1904, p.323.

³⁴Dr. Paul Traeger ... *Bilder aus der Dobroutscha*, 1918, tradusă la editura Constant Art în 2008, p. 278.

³⁵*Ibidem*

³⁶*Ibidem*, p 279.

*proprietate funciară care ar fi permis țăranilor să dobândească o bucată proprie de pământ iar casele și satele turcilor și tătarilor emigrați stăteau deschise românilor care soseau continuu...)*³⁷. În același timp guvernele românești, din motive politice, au sprijinit constant și din răspuțeri așezarea românilor, aducând, în număr mare, veterani de război în Dobrogea și favorizându-i în detrimentul celorlalte naționalități. Un exemplu semnificativ pentru acest aspect avem chiar de la unul dintre oamenii politici importanți ai acelei perioade: este vorba de Mihail Kogălniceanu care, într-o cuvântare³⁸ținută în Camera Deputaților la data de 27 februarie 1882, afirma: „*Domnilor, care este interesul nostru principal în Dobrogea? Interesul nostru principal este ca să o populăm , să civilizăm această parte a României de azi, s-o populăm, o declar, dându-i sufletul, dându-i simțurile românești; zicând așa, d-v. veți înțelege că trebuie să facem totul ca să ducem acolo mulți români; ba încă mai mult decât atât, chiar populațiunile cari vin acolo singure, cu orice chip să le facem românești. Într-un număr oarecare de ani să facem români chiar și pe musulmani și să se deosibească de români numai prin aceea că unii vor merge la geamie, iar alții la biserică.*”³⁹ Dumitru Șandru, în lucrarea amintită mai sus, oferă detalii semnificative asupra modului cum au fost făcute colonizările și a zonelor de unde au venit românii în Dobrogea. Statul român a început după 1878 o politică de colonizări masive a populației românești din celelalte provincii românești pentru a da provinciei o consistență românească⁴⁰. Semnificativ este textul lui Toma Ionescu din 1928 care susține că : *Se împlinise un sfert de veac de când Dobrogea se anexase la România Pentru a asigura proprietatea acestei provincii și contopirea ei cu patria-mumă, țara își impusese tot felul de sacrificii. [...] Preocuparea de căpetenie a tuturor bunilor români a fost de a face din Dobrogea una dintre cele mai înfloritoare provincii românești [...]. S-a pretins acestor foști luptători (în Războiul de Independență n.ns.) ca la o vârstă înaintată să vie să colonizeze o provincie, li s-a cerut să rupă cu trecutul lor, prin aceea că li s-a impus obligațiunea de a se stabili în satele dobrogene pentru a le popula și a face o provincie românească.*⁴¹Interesul statului român a fost unul preponderent. Practic s-a apreciat în epocă că de fapt Dobrogea a reprezentat cea mai reușită colonizare a statului român de până atunci. Este elocvent faptul că interesul românesc a primat dar în același timp

³⁷Paul Traeger descrie realitățile pe care le-a găsit în teritoriu care defineau totuși o stare de lucruri apropiată de informațiile pe care autorul le consemnează în lucrarea amintită.

³⁸Programul lui Mihail Kogălniceanu asupra *Dobrogei*, *pecare 1-a* susținut în mai multe rânduri și asupra căruia vom mai reveni în cursul acestei lucrări, cuprindea câteva elemente importante și anume: naționalizarea provinciei, păstrarea tuturor drepturilor, tuturor libertăților, tuturor intereselor și tuturor obiceiurilor celorlalte naționalități. Toleranța lui Mihail Kogălniceanu a mers *până* acolo încât a cerut ca să se respecte până și obiceiurile lipovenilor și, mai mult chiar, ca aceștia să fie scutiți de serviciul militar „ca unii pe care religia îi oprea să poarte armele”. Vasile M. Kogălniceanu, *Dobrogea 1879-1909; Drepturi politice fără libertăți*, Editura Librăriei Socecu, București, 1910, p.28-31.

³⁹*Ibidem*, p. 31

⁴⁰În acest caz este relevant pentru cercetarea noastră aspectul teoretizării conceptului de *identitate* în spațiul românesc ca teritoriu național prin atribuirea unei similitudini cu teoria lui Benedict Anderson care dă tonul unei întregi direcții de cercetare în acest domeniu ce teoretizează un fenomen de *atribuire de semnificații* specifice curentului deconstructivist Florin ABRAHAM, *Celălalt în constituționalismul românesc*, în, Vasile Ciobanu, Sorin Radu, (coord.), *Partide politice și minorități naționale în secolul XX*, vol. III, Editura Tehno-Media, Sibiu, 2008, p.30.

⁴¹Toma Ionescu, *Studiu asupra proprietății și a colonizărilor din Dobrogea în Dobrogea cincizeci de ani de viață românească*, Fundația Cultura Națională, București 1928, pp.272-273

a fost și o afirmare a rolului unui stat care încerca să se poziționeze în noul raport de forțe pe plan internațional și în același timp să creeze impresia că era singurul în măsură să decidă în problemele care priveau zona pontică a noii provincii. Prima lege românească în care există și dispoziții referitoare la stabilirea regimului proprietății pe teritoriul dobrogean este *Legea pentru organizarea Dobrogei*⁴² publicată în Monitorul Oficial nr. 57 din 2 martie 1880. Această lege a fost numită de către Mihail Kogălniceanu „*Constituția Dobrogei*”, cuprinzând de fapt realitatea în cel mai realist mod, căci pentru noua provincie a Statului Român aceasta a jucat rolul unei *legi fundamentale*⁴³.

Legea a fost promulgată la 9 martie 1880, dată la care înceta regimul regulamentelor ad-hoc și începea *regimul excepțional* care a durat până în 1909. Această lege va fi legea după care se va conduce Dobrogea timp de 30 de ani până ce va fi integrată definitiv cu statul român noul stăpân al provinciei. Problema este cu atât mai complicată cu cât această lege era una cu totul extraordinară referindu-se doar la Dobrogea. Sistemul politic român nu avea suficientă maturitate pentru a impune o cultură politică dominantă care să poată impune o administrație eficientă și competentă. Astfel a fost creată această lege ca o improvizație a unui sistem care nu avea o viziune pe termen lung ci doar o decizie de moment în ceea ce privește ordonarea acestei provincii și încorporarea ei în cadrul Statului Român înființat cu două decenii mai devreme. De la 1859 și până la 1880 trecuseră doar 20 de ani timp insuficient pentru a putea structura un sistem politic care să poată impune o cultură politică superioară celei pe care o aveau comunitățile etno-politice dobrogene. Totul a fost improvisat și făcut din mers pentru că nu existau strategii de acțiune pe termen lung iar clasa politică din epocă era divizată între adepții unirii Dobrogei cu România și cei care respingeau această idee. În acest sens legea din 9 martie 1880 prevedea în articolul 3 alineatul II : *O lege specială va determina condițiile cu care locuitorii vor putea exercita drepturile lor politice și cumpăra imobile rurale în România propriu zisă*⁴⁴, și alineatul III „*O altă lege va statua reprezentarea locuitorilor Dobrogei în Parlamentul Român*”.⁴⁵ Pentru a se înlesni colonizarea Dobrogei statul român a introdus mai multe legi menite nu numai să atragă populația de origine românească ci și să motiveze așezarea de acest spațiu a cât mai mulți români care în decurs de trei decenii au schimbat harta socială, demografică și culturală a Dobrogei unde statul român a creat condițiile de implantare a unui sistem politic de influență europeană. Astfel Legea din 9 martie 1880 prevedea: *drepturile și obligațiile locuitorilor, regimul proprietății reglementat de autoritățile române, raporturile diferitelor culte cu statul, sistemul militar și regimul juridic al locuitorilor existenți în Dobrogea*.⁴⁶ În 1882 apare o altă

⁴²Această alcătuire juridică cuprindea șapte capitole și 68 de articole și reglementa chestiuni ce priveau :teritoriul, drepturile dobrogenilor, administrația din provincie, instituțiile județene, organizarea judecătorească, finanțele și puterea armată, *Ibidem*, p. 263.

⁴³Despre acest aspect M. Kogălniceanu afirma atunci când era atacat pe fondul presupunerilor că ar fi partizan al înțelegerii cu Rusia: *Datoria mea ca ministru de externe era să știu, după cum datoria unui bun medic este să facă o bună diagnoză*. Kogălniceanu știa prea bine cuprinsul acordului de la Reichstadt care prevedeau clauze prin care urma să fie anexată Dobrogea de către România și se interesa permanent de perspectivele de dezvoltare, de valoarea și posibilitățile Dobrogei. Vasile Hîncu, *Kogălniceanu*, Editura Tineretului, București, 1960, p. 295.

⁴⁴Toma Ionescu, *op.cit.* p. 265.

⁴⁵Mihail Vlădescu-Olt, *Constituția Dobrogei*, București, Tipografia Dor. P. Cucu, 1908, p. 120-122.

⁴⁶Legea cuprindea mai multe articole dintre care amintim articolul 3 care prevedea că: „*Toți locuitorii din Dobrogea care în ziua de 11 aprilie 1877 erau cetățeni otomani devin și sunt cetățeni români*.” Articolul 13 din

reglementare organică românească anume Legea din 3 aprilie 1882 în materia instituției proprietății imobiliare din Dobrogea constituindu-se practic o strânsă relație „*între calitatea de român și cea de proprietar sau cultivator*”⁴⁷. Legea din 1882 cuprindea practic dispoziții care favorizau românii în Dobrogea în sensul că: „numai românii pot să aibă proprietate imobiliară rurală. Românii din Vechiul Regat stabiliți în Dobrogea și românii din alte state au același drept prin recunoașterea și naturalizarea fără stagiul, prin un vot al Parlamentului”⁴⁸. Astfel erau motivați românii care se stabileau în Dobrogea care, de fapt, erau motivați să se așeze în Dobrogea ca parte a unui amplu proces de colonizare dacă am lua în calcul și faptul că naturalizarea și acordarea cetățeniei se făcea „doar printr-un vot al Parlamentului”⁴⁹. În momentul în care Parlamentul a adoptat legile de împroprietărire numeroși oameni politici au profitat de această reglementare și au cumpărat pământ în Dobrogea la prețuri foarte mici pe fondul exproprierii populației musulmane. Oameni politici precum Mihail Kogălniceanu, Scarlat Vârnav, Ioan Nenițescu, și alții au devenit mari proprietari de terenuri în provincia nou înființată.⁵⁰ Totodată au fost date asigurări de către autorități că proprietatea va fi declarată sacră și inviolabilă acest aspect fiind necesar pentru a defini spiritul de deschidere politică și de motivație pentru etniile care locuiau alături de români în Dobrogea. Au fost făcute împroprietăriri după originea etnică și după numărul pe care îl constituia comunitatea după origine, știut fiind faptul că mulți erau veniți în Dobrogea cu ocazia diferitelor migrații și colonizări a unor comunități și în urma unor evenimente care au contribuit decisiv la configurația socială și etnică a Dobrogei.⁵¹

aceeași lege reglementa instituția proprietății : „*Numai locuitorii aflați în Dobrogea în ziua de 11 aprilie 1877 și îndrituiți de legile otomane, Românii și acei îndrituiți prin articolul 7 din Constituțiunea României, pot cumpăra imobile rurale în Dobrogea. Această stipulațiune nu împiedică legea ce se va face în privința stabilirii de colonii agricole pe domeniile statului din Dobrogea*”. M. Vlădescu- Olt, *op. cit.* p. 57; a se vedea și Ioan N. Roman, *Proprietatea imobiliară rurală din Dobrogea; condițiunea ei juridică în legislațiua otomană, română și bulgară* în „*Dobrogeacincizeci de ani de vieață românească*”, Editura Cultura Națională, București 1928, p. 290.

⁴⁷Gheorghe Plastara, *Anexion et Naționalite. Lois organiques de la Dobroudja*, Bucarest, 1916, f.e., p.16.

⁴⁸Romulus Seișanu, *Dobrogea, Gurile Dunării și Insula Șerpilor*, Editura Universul, București, 1928, p.203

⁴⁹*Ibidem.*

⁵⁰Acest aspect este recunoscut până și de fiul lui M. Kogălniceanu ,Vasile M. Kogălniceanu, care într-o lucrare numită, *Dobrogea 1878-1909. Drepturi politice fără libertăți*, București, Ed. Librăriei Socec, 1910, descrie modul profund imoral în care au fost făcute împroprietăririle .

⁵¹Statistica din 1880, *ladoo ani după anexare*, constată așezarea în Dobrogea a unei populații de 139,669 suflete, care se împărțea, după naționalități, în ordinea importanței numerice a fiecăreia, precum urmează: 43.671 Români, 29.476 Tătari, 24.915 Bulgari, 18.624 Turci, 8.250 Lipoveni, 4.555 Ruși, 4.015 Greci, 2.461 Nemți, 1.762 Evrei, 702 Țigani, 508 Armeni și 730 locuitori aparținând altor naționalități. **Românii**, care alcătuiau încă de pe atunci grupul etnic cel mai numeros, vor fi stăruit, desigur, și în Dobrogea, în număr mai restrâns, după cum au stăruit în toată Dacia Traiană. Istoric, însă, se constată că ei au trecut neconținți în Dobrogea, de prin secolul al XIV-lea pînă în al XIX-lea, așezîndu-se de preferință de-a lungul malului drept al Dunării, unde-i găsim și astăzi în mase compacte. Românii ardeleni au început să vină și ei în Dobrogea, uneori ca simpli păstori de turme, alteori ca anumiți coloniști, din vremuri destul de îndepărtate, în urma primelor mișcări revoluționare ardeleni din 1477 și 1514, și mai numeroși încă în urma ultimelor mișcări revoluționare din 1784 și 1848, îndeletnicindu-se mai ales cu creșterea vitelor.

Tătarii au năvălit pe plaiurile Dobrogei în mai multe rânduri, pe la mijlocul veacului al XVII-lea; dar deprinși a trăi numai din prăzi și jafuri, pe urma războaielor, nu s-au putut hotărî să se așeze aici și să se apuce de muncă; cei care trăiesc acum în Dobrogea sînt veniți din Rusia de miazăzi, de la 1856, în urma războiului Crimeii, dobîndind dreptul de așezare, coloniști, și proprietăți imobiliare rurale.

Bulgarii din Dobrogea, în cea mai mare parte, au venit, în urma războiului din 1828, din Basarabia, unde Rușii îi aduseseră cu gînd să populeze Bugeacul și s-au așezat, ca și coloniști, mai cu seamă în regiunea lacului Razelm.

S-au produs și abuzuri față de populația musulmană prin faptul că au fost subevaluate proprietățile acestora din urmă sau că au fost aduși coloniști români din mai multe zone ale Vechiului Regat care au fost introduși în casele musulmanilor. În partea meridională a Dobrogei, populația musulmană era superioară celorlalte etnii în special față de bulgari.

Până la începutul secolului XX turcii și tătarii au fost superiori numeric în raport cu bulgarii situație care s-a inversat după 1900. Astfel o sursă nord-americană pro-bulgară indica în anul 1919, în Cadrilater, o majoritate absolută turco-tătară, mai precis 51% în raport cu 43,2% bulgari.⁵²Cadrul instituțional a contribuit la relații interetnice bune și multe dintre normele legislative de atunci au fost benefice, cum ar fi acceptarea de către stat a înființării unei școli musulmane. Seminarul musulman din Medgidia a fost o instituție care a creat un tip de spiritualitate în cadrul comunității musulmane și în relațiile etnice și culturale, iar intelectualii formați aici au fost cei care au transmis timp de generații cultura, tradiția, valorile turco-tătarilor, nume care și azi au sonoritate în viața comunităților musulmane. Însă toate aceste elemente nu erau suficiente pentru a crea un model solid de cultură politică. Nucleul cultural dobrogean a fost dominat de modelul de administrație românească însă reprezentarea mentală, cel puțin pentru început a fost una a ocupației și a intențiilor negative. Acest aspect este relevant de mai mulți autori din epocă printre care și Constantin Pariano care făcea o cercetare generală asupra locuitorilor acestei provincii, susținea că: „*aceștia sunt în cea mai mare parte tătari, turci și alte națiuni, lipsiți de cea mai mică cultură intelectuală*”, autorul se întreba „*dacă vom ajunge vreodată să facem din această provincie o țară curat românească? [...] Când vom ajunge noi să facem din ei adevărați soldați români spre a-și apăra patria lor, ei care consideră ca o nelegiuire a-și vărsa sângele pentru ghiauri?*”⁵³

Majoritatea membrilor acestor etnii interpretau colonizările masive ale guvernelor românești de după 1878 ca o măsură de asimilare a celorlalte etnii de către populația românească din ce în ce mai numeroasă.

Turcii au început să se așeze în Dobrogea în a doua jumătate a secolului al XV-lea, adică la o sută de ani după cucerirea Constantinopolului, și s-au dat la aceleași îndeletniciri ca și locuitorii creștini, pe care i-au găsit așezați în Dobrogea.

Lipovenii au trecut în Dobrogea în urma prigonirilor religioase la care erau expuși în Rusia pe timpul lui Petru cel Mare și Ecaterinei a-II-a. Rușii erau *Cazacii* din desființatul regat al Poloniei, veniți în Dobrogea la 1709, sub conducerea Zaporojilor, și cărora Sublima Poartă, în schimbul unui contingent de oameni și cai ce se obligau să aducă în caz de război, le-a recunoscut organizația militară, dându-le pământ și dreptul de a pescui în Dunăre, pînă cînd Hatmanul lor Kladyk, în războiul din 1828, trădând cauza Porții și trecînd la Ruși, Cazacii rămași mal departe în Dobrogea au pierdut privilegiile ce li se acordaseră, fiind tratați ca simpli raiale.

Grecii erau în parte vechi locuitori ai Dobrogei, descendenți ai coloniștilor din porturile Mării Negre, parte mai de curînd veniți din Turcia, Grecia și chiar din România.

Germanii au așezat în Dobrogea cam la același epocă cu Tătarii, în urma războiului Crimeii, venind din Rusia meridională, unde fuseseră aduși către sfîrșitul veacului al XVIII-lea, din Bavaria și Suabia.

Evreii și Armenii sînt, ca și Grecii, unii vechi locuitori ai Dobrogei, raiale turcești, alții veniți din alte părți, poate și în vederea perspectivei pe care le-o oferea comerțul din ce în ce mai înfloritor. Celelalte naționalități, care de altfel și numeric însemnau prea puțin, nu prezintă nici un interes din punctul de vedere al împrejurărilor, cărora se datorează așezarea lor în Dobrogea; a ne ocupa de ei în cercetarea noastră ar fi să ne ocupăm mai mult de cazuri individuale, decît de o problemă cu caracter demografic.

⁵²Alberto Basciani, *Unconflittobalcanico: La contesa fra Romania e Bulgaria in Dobrudia del Sud, (1918-1940)*, Cosenza, 2001, p. 44.

⁵³Constantin D. Pariano, *Dobrogea și dobrogenii*, Constanța, Tipografia „Ovidiu”, 1905, p. 19; a se consulta și Ion Bitoleanu, *Contribuții la demografia istorică a Dobrogei*, în, Stoica Lascu, Constantin Vitanos, (coord.), *Valori ale civilizației românești în Dobrogea*, volum dedicat centenarului Școlii Normale „Constantin Brătescu” din Constanța și aniversării a 115 ani de la reintegrarea Dobrogei la statul român, Constanța, 1993.

Românii au sporit în cifre absolute din anul 1880 și până în 1908 cu 117.000 de persoane datorită faptului că au fost colonizați pentru a fi împrăștiți, în număr mare locuitori ai Vechiului Regat. Situația demografică a Dobrogei se schimbă în doar 28 de ani în favoarea locuitorilor de origine română fapt ce reiese dintr-un raport al primarului Ion Bănescu întocmit pentru a fi remis Comisiei pentru acordarea drepturilor politice dobrogenilor⁵⁴. Conform raportului respectiv la 1880 existau 157.087 persoane în Dobrogea dintre care: 50.915 români (32,4%), 45.902 musulmani (29,2%), 30.643 de bulgari (19,6%), 17.708 ruși-lipoveni ceea ce însemna un procent de 11,3% estul de 7,5% din populație era reprezentată de: greci 4.271 locuitori, germani 2.736, evrei 1.135, armeni 935 de locuitori⁵⁵. Cifre apropiate de cele pe care le-am menționat ne sunt furnizate de *Baronul d` Hogguer* la 1879.⁵⁶ Astfel avem procente pentru români 24.167(30,3%), pentru turci și tătari, 38.370 (36,5%), pentru bulgari 21, 916 (27,6%).

În anul 1894 recensământul general al județului Tulcea înregistra 115.198 persoane, împărțiți după religie astfel: 89.182 ortodocși, 6.813 catolici și protestanți, 8.681 musulmani, 3.117 mozaici și 8.268 de altă religie⁵⁷. Situația populației din Dobrogea în anul 1895 este expusă de revizorul școlar Mihail Bănescu. Potrivit datelor prezentate de el, în ținutul dintre Dunăre și Marea Neagră se aflau 295.339 locuitori dintre care: 118.815 români, 42.021 turci, 29.437 tătari, 26.789 ruși, 11.533 turci, 9.647 greci, 8.779 germani, 4.462 evrei, 2.583 armeni, 1.485 italieni și 3.778 diverși⁵⁸. Numărul locuitorilor Dobrogei a continuat aceeași linie ascendentă, astfel că la *Recensământul general al populației* din anul 1899 se aflau în acest teritoriu 267.808 suflete dintre care 141.056 în județul Constanța și 126.725 în județul Tulcea⁵⁹. Observăm că numărul populației a crescut cu precădere în județul Constanța.

În cei 15 ani care au trecut de la recensământul precedent, numărul locuitorilor județului Constanța l-a depășit pe cel din județul Tulcea. Tot în cei 15 ani la care ne raportăm, sporul înregistrat aici a fost cel mai mare din România, populația crescând în medie cu 3% pe an.⁶⁰ Sototind numărul născuților și decedaților în intervalul 1897-1901, media excedentului de născuți arăta astfel: pentru județul Constanța cifra de 2.267, și pentru Tulcea 2.539. Asta însemna 1,8% media creșterii naturale, iar diferența până la procentul de 3% menționat anterior era dată de imigrații ale străinilor cât și ale românilor din celelalte provincii așezați în Dobrogea⁶¹. Totodată a crescut și densitatea populației. În județul Constanța media era de 20,4 locuitori pe km. pătrat, iar în Tulcea 14,7 locuitori pe km. pătrat.

Pe baza datelor statistice rezultatele referitoare obținute cu ocazia recensământului general de la 1930, evidențiază, comparativ cu rezultatele recensămintelor prezentate mai sus, o creștere a populației la nivel județean, urban, și rural atât a românilor, cât și a minorităților.⁶²

⁵⁴Limona, R., *op. cit.*, p. 31.

⁵⁵Seișanu, R., *op. cit.*, p. 192.

⁵⁶Hogguer, B. d` (1879) *Reiseingementssur la Dobroudja*, București, p. 23. Pentru acest aspect confruntă Roman, și I. N., *Pagini din istoria culturii românești în Dobrogea înainte de 1877*, în, *Analele Dobrogei*, I, nr. 3, pp. 387-392.

⁵⁷S.J.A.N. Constanța, fond Primăria mun. Constanța, dosar 6/1895, f.24.

⁵⁸Tușa, E., *Imaginar politic și identități colective în Dobrogea..* p. 170.

⁵⁹Colescu, L., *op. cit.*, p. 32.

⁶⁰*Ibidem*, p. 34.

⁶¹*Ibidem*.

⁶²*Ibidem*, p. 462.

Între anii 1913 și 1930 populația Dobrogei a crescut cu 153.475 persoane, în procent însemnat de 23,2%. Cea mai însemnată creștere s-a înregistrat în județul Caliacra care a înregistrat un procent de 43% iar cel mai mic spor în județul Tulcea de 8,4%.⁶³ Creșteri ale populației se produc și în anii următori de după 1930 însă fără cifre spectaculoase. După 1920 creșterile sunt constante timp de cinci ani până la 1925 când încep să crească ajungând la un plus 50.000 de persoane în 1928 ca urmare a colonizării populației de origine aromână și a populației românești din zonele Olteniei și a sudului Moldovei. Dacă analizăm creșterea populației din tabelul prezentat mai sus vedem că după anul 1925 și până în 1930 sporul demografic este aproape dublu decât cel de până la 1925 care se situa la un procent de doar 11,2 %.⁶⁴ După anul 1936 populația Dobrogei a sporit la 893.739 cu aproape 16.000 de suflete mai mult ca urmare a migrațiilor către zona Dobrogei de Sud despre care se consemnează faptul că a cunoscut o înflorire a populației rurale.⁶⁵ Creșterile de populație sunt constante după 1937 înregistrându-se o creștere de 11% care ar corespunde unui număr de 8000-10.000 de locuitori.⁶⁶ Astfel la 1937 populația teritoriului dobrogean crescuse la 907.588 iar în 1940 datele statistice arată un număr de 911.926 de locuitori.⁶⁷

Conform altor surse din epocă creșterea demografică s-a situat la un procent de 12,7%.⁶⁸ În anii 1938-1940 pentru populația Cadrilaterului cifrele sunt constante neînregistrându-se creșteri semnificative de populație în acești ultimi doi ani de administrație românească. După 1940 momentul în care statul român pierde Dobrogea de Sud populația scade dramatic ca urmare a pierderii teritoriului și ca urmare a exodului populației de origine germană din Dobrogea către Germania dar și a populației bulgare compacte din teritoriul dobrogean care este transferat în cadrul statului vecin de la sud. Prin etepele de colonizare, prin încurajarea stabilirii aromânilor din Balcani dar și a românilor din alte provincii, ponderea elementului românesc a crescut semnificativ până în 1940. Acest caz poate fi asimilat cu teoria spațiului identitar exemplificat mai sus cât și cu arealul unei culturi politice, în cazul nostru cultura românească. Deja în anii 1930 românii constituiau un procent egal cu cel al bulgarilor (în jur de 37% din totalul locuitorilor). În Cadrilater (*Dobrogea de Sud*) s-au stabilit și români din Timocul bulgăresc ceea ce consolidează cumva elementul de românism în acest nou spațiu politic și administrativ al statului român.

Se poate observa sporul de populație românească în doar trei decenii (1910-1940) ca urmare a colonizărilor românești. La acest aspect se poate adăuga faptul că grupuri compacte de aromâni din toată Peninsula Balcanică au fost încurajați și ajutați să se așeze în Dobrogea de Sud (Cadrilater) după 1913. Intenția clară a statului român era de a aduce aceste comunități compacte de aromâni precum și de români din zone reprezentative ale Vechiului Regat precum și din Balcani în scopul de a le reuni în cadrul României și pentru ca acestea, la rândul lor, să acultureze populația de origine bulgară și musulmană majoritară din Cadrilater.

⁶³Ciorbea, V.(2005),*Evoluția Dobrogei între 1918-1944*, Editura Ex Ponto, Constanța, pp.242-245.

⁶⁴ ****Enciclopedia României*, vol.II, 1938, apărută sub egida Fundațiilor Culturale Regale, Imprimeria Națională, București, 1939, pp.103-105;154-158.

⁶⁵Manuilă, S., Georgescu, D. C. (1937),*Populația Dobrogei*, M.O. Imprimeria Națională, București,p.14.

⁶⁶ ****Enciclopedia României*, vol.II, 1938, pp. 183-186.

⁶⁷Brătescu,C.(1938),*Populația Cadrilaterului între anii 1878-1938*, în, *Analele Dobrogei*, XIX, vol.II, p.196.

⁶⁸Seișanu, R.(1928),*Dobrogea. Gurile Dunării și Insula Șerpilor*, Editura Ziarului, Universul, 1928, p. 29-30; date statistice interesante găsimși al Constantin Brătescu, *Populația Dobrogei*, în, *1878-1928, Dobrogea cincizeci de ani de viață românească*, Editura Cultura Națională, București,1928, p.235-237.